

Druhá svetová vojna 1939 - 1945

Vojnové mračná nad Európou sa opäť začali sťahovať nástupom Adolfa Hitlera k moci v Nemecku. Po známych udalostiach vedúcich k zániku prvej ČSR bol vytvorený Protektorát Čechy a Morava a vyhlásený samostatný Slovenský štát. Už na druhý deň po 15. marci 1939 nemecké vojenské jednotky prenikli na západnú časť Slovenska po riekú Váh, od Pezinka po Žilinu. Cieľom bola príprava nástupného priestoru proti Poľsku. Dňa 12. júna 1939 nemecké velenie určilo úlohy pre vojenský prieskum terénu pre nástupový priestor 7. pešej divízie, ktorý sa uskutočnil v dňoch 15.-19. 6. 1939 v priestore Žilina, Turzovka, Makov, Veľká Bytča. Na trase Žilina - Turzovka sa budovalo spojenie a nemecké vymeriavacie oddelenie skúšalo možnosť použitia obrnených vozidiel v okolí Čadce a Turzovky. Už 21.6.1939 sa začali sústreďovať nemecké jednotky v priestore Dlhé Pole - Makov – Turzovka - Biely Kríž. Cesta Trenčín – Žilina – Čadca - Skalité bola na oboch stranách rozkopaná, navázaná štrkom a valcovaná. Jednotky 7. pešej divízie Wehrmachtu boli už 11. 8. 1939 v určených priestoroch. Veliteľstvá 7. a 19. pešieho pluku mali stanovisko v Turzovke a 62. peší pluk v škole v Staškove, veliteľom 7. pešej divízie bol genmjr. Eugen Ott. Na Slovensko boli z Protektorátu Čechy a Morava premiestnené jednotky Wehrmachtu - 2. tanková divízia, veliteľ gen. tank. vojsk Rudolf Veiel, tri horské divízie a 4. ľahká divízia.¹

Mobilizácia slovenskej armády začala 26.8.1939, zmobilizovaných bolo 15 ročníkov čo predstavovalo 51 103 mužov), povolaných Turzovčanov bolo niekoľko desiatok. Na zabezpečenie severnej hranice Slovenského štátu dňa 29.8.1939 vzniklo Veliteľstvo slovenskej poľnej armády " Bernolák ", ktorej velil minister obrany gen. I. triedy Ferdinand Čatloš (1895-1972). Dňa 1.9.1939 o 4,45 h Nemecko prepadlo bez vypovedania vojny Poľsko. Bojová zaangažovanosť slovenskej armády nebola veľká, o čom svedčia aj relatívne malé straty kde bolo 18 mŕtvych, 46 ranených a 11 nezvestných. Väčší incident sa odohral 2. – 4. 9.1939 v priestore Duklianskeho priesmyku, kde Poliáci zaútočili proti jednotke 3. práporu 21. pešieho pluku. Výsledkom bolo 15 ranených a 1 mŕtvy. Bol to Turzovčan, **slobodník Štefan Bielčík - Čuboň**.²

Účasť v bojoch na Strednom východe a v severnej Afrike

Čs. vláda v Londýne po dohode s vládou Veľkej Británie zriadila 25.9.1940 v Jeruzaleme Čs. vojenskú misiu na Strednom východe. Dňa 1.10.1940 vydal vrchný veliteľ britských vojsk na Strednom východe gen. A. Wavell dekrét o zriadení čs. pešieho práporu a výcvikového strediska. Na základe tohto rozhodnutia vznikla 1.11.1940 Čs. vojenská skupina na Strednom východe. V rámci tohto celku bol zriadený Čs. peší prápor 11- Východný. Do tejto jednotky prišli aj naši krajanovia. Medzi nimi boli **voj. Augustín Kudel** (*9.4.1908, vo Svrčinovci), **voj. Cyril Sobol** (* 23.12.1907 v Radôstke, od 18.6.1940 nezvestný), **voj. Andrej Škvaridlo** (* 1.7.1913 v Zákopčí), **čat. Ludevít Ličko** (* 3.7.1914 v Čadci), **slob. Vojtech Taussinger** (* 31.7.1913 v Klubine), **čat. asp. Ladislav Scheimann** (* 7.12.1911 v Čadci), **ppor. v zál. MUDr. Alfréd**

Šlamovič (* 8.3.1910 v Čadci), **voj. Evžen Müller** (* 8.3.1908 vo Svrčinovci), **voj. Evžen Pick** (* 22.10.1916 v Oščadnici), **voj. Valter Gelnay** (* 8.12.1910 v Čadci), **voj. Ondrej Gelačiok** (* 5.11.1905 v Čadci), **voj. Antonín Grochal** (* 20.1.1906 Čierne pri Čadci), **voj. Ervin Feran** (* v Zákopči), **voj. Alfred Feran** (* 25.3.1914 v Zákopči) a **voj. Tibor Frankl** (* 18.12.1917 v Turzovke).

Po skončení bojov na Strednom východe väčšina odišla do Veľkej Británie, kde doplnila počty pozemných jednotiek a R A F.

Účasť na bojoch vo Francúzsku

Čs. vojenská misia v Paríži bola ustanovená 12.9.1939 a 15.9.1939 odišli predstavitelia misie do prideleného výcvikového strediska pre budúce čs. vojsko v Agde, na juhu Francúzska v departemente Hérault. Dňa 28.9.1939 vznikol vo Francúzsku 1. československý náhradný prápor a 29.9. bol ustanovený 1. peší prápor a ten sa stal základom pre ďalšie tvoriace sa útvary. Dňa 16.10.1939 bol vytvorený 1. peší pluk, 15.11.1939 bol vytvorený 2. peší pluk. (90) Medzi príslušníkmi letectva vo Francúzsku bol (31,65) **voj. Pavel Bebčák** (* 21.1.1911 v Turzovke †1984), v jednotke bol od 7.5.1940 ako letecký mechanik. Vo Francúzsku boli aj ďalší krajanovia - **voj. Vojtech Kufel** (* 18.4.1916 v Starej Bystrici), bol v jednotke od 2.10.1939 ako pešiak, **rtm. František Sloviak** (* 8.3.1911 v Staškove), v jednotke bol od 10.10.1939 ako automechanik, **voj. Ignác Klieščík** (* 31.7.1909 v Čadci), **voj. Jozef Korista** (* 10.12.1913 v Zákopči), **voj. Aloiz Krkoška – Kamola** (* 6.6.1902 v Oščadnici), **voj. Ludvík Kubica** (* 21.2.1921 v Čadci), **voj. Ignác Kubiščík** (* 18.2.1902 v Nesluši), **voj. Jozef Kupka** (* 20.12.1901 v Čadci), **voj. Vendelín Macejka** (* 20.10.1899 v Starej Bystrici), **slob. Ján Mičian** (* 28.1.1902 v Lutišiach), **voj. Tomáš Mravec** (* 14.12.1901 v Rakovej), **voj. Ján Murgáš** (* 13.12.1921 v Rakovej), **voj. Pavel Petras** (* 16.1.1905 v Krásne nad Kysucou), **voj. Ján Štiak** (* 14.6.1905 v Turzovke), **voj. Martin Šidlo – Uher** (* 14.8.1902 v Kysuckom Novom Meste), **voj. Ivan Lukáč** (* 19.5.1919 v Čadci), **voj. Ján Škorvánek** (* 22.7.1900 v Čadci), **voj. Štefan Škorvánek** (* 23.8.1921 vo Svrčinovci), **čat. Ludevít Líčko** (* 3.7.1914 v Čadci), **slob. Emil Tkáčik** (* 25.8.1919 v Turzovke), **voj. Ján Turiak – Bzdiov** (* 2.5.1899 v Rakovej), **voj. Ján Zajac** (* 4.6.1906 v Čadci), **voj. Rudolf Gazur** (* 18.10.1920 v Nesluši), **voj. Rehor Gerčák** (* 8.12.1903 v Turzovke), **voj. Jozef Halama** (* 26.3.1911 v Nesluši), **des. Jozef Horniš** (* 1.1.1908 v Kysuckom Novom Meste), **voj. Jozef Hruška** (* 8.6.1921 v Podvysokej), **čat. Štefan Chromický** (* 20.8.1900 v Makove), **voj. Michal Ivana** (* 13.5.1899 v Budatínskej Lehote), **voj. Ján Janíček** (* 25.3.1903 v Novej Bystrici) a tiež **kpt. Pavol Kudláč** (* 26.1.1916 v Olešnej u Palice). Po vypuknutí II. svetovej vojny vstúpil do francúzskej armády. Po kapitulácii Francúzska roku 1940 odcestoval loďou do Anglicka, zomrel 11.10.1967.³

Činnosť v R A F (Royal Air Force) a pozemných jednotkách vo Veľkej Británii

Letecké jednotky preleteli do Veľkej Británie z rôznych miest Francúzska a zo severnej Afriky. Medzi nimi boli: **des. Pavel Bielčík** (* 21.2.1911 v Turzovke † 21.1.1984), **rtm. let. v zál. Štefan Jaroš** (* 10.1.1919 v Olešnej, nezvestný od 3.10.1944 - nevrátil sa z operačného letu), **šrtm. let. v zál. František Sloviak** (* 8.3.1911

v Staškove), **čat. Antonín Smolík** (* 7.5.1914 v Kysuckom Novom Meste), **kpt. Pavol Kudláč** (* 26.1.1916 v Olešnej † 11.10.1967), **čat. Martin Zuščák** (* 23.2.1919 v Zborove nad Bystricou) a **voj. Viktor Remiš** (* 16.4.1901 v Hornom Vadičove, tlmočník v R A F).

Do čs. jednotiek vo Veľkej Británii vstúpili aj Turzovčania **rtn. Jozef Bielčík** (*19.9.1904), **voj. Tibor Frankl** (*18.12.1917), **Rehor Gerčák** (* 8.12.1903), **Alexander Kožík** (* 12.6.1921), **slob. Emil J. Tkáčik** (* 25.8.1919), **čat. asp. František Tunák** (* 29.8.1919) a ďalší krajanovia - **voj. Juraj Tomčala** (* 24.7.1902 v Novej Bystrici), **rtn. Vincent Trenboš** (* 2.1.1909 vo Svrčinovci), **čat. Dominik Urbánek** (* 10.8.1915 vo Svrčinovci), **des. Arnošt Vogel** (* 22.12.1920 v Skalitom), **čat. asp. Ladislav Scheimann** (*7.12.1911 v Čadci), **voj. Gustáv Stolárik** (* 13.4.1912 v Staškove), **voj. Jozef Liščák** (* 24.3.1924 v Čadci), **voj. Ondrej Škorvaga** (* 10.10.1916 v Novej Bystrici), **ppor. v zál. MUDr. Alfréd Šlamovič** (* 8.3.1910 v Čadci), od 5.11.1944 bol v ZSSR, **slob. Stanislav Matísek** (* 23.8.1911 v Kysuckom Novom Meste), **voj. Emanuel Miech** (* 17.5.1926 v Zákopčí), **voj. Jozef Mravec** (* 20.4.1919 v Rakovej), **voj. Evžen Müller** (* 8.3.1908 vo Svrčinovci), **voj. Ignác Patieпка** (* 14.7.1917 v Čiernom), **voj. Evžen Pick** (* 22.10.1916 v Oščadnici), **rt. Imrich Polepšek** (* 8.10.1916 v Ochodnici), **voj. Jozef Kyselica** (* 31.12.1922 v Čadci), **čat. Jaroslav Klemeš** (* 2.2.1922 v Čadci, slúžil na M NO v Londýne), **voj. Ján Michalina** (* 8.8.1905 v Čadci), **voj. Ervin Feran**, krycie meno Feuermann (* v Zákopči, pohrešovaný od 18.6.1940), **des. Pavel Franek** (* 15.1.1894 v Zákopčí), **voj. Alfred Feran** (* 25.3.1914 v Zákopčí), **voj. Ján Heglas** (* 18.9.1921 v Rakovej), **slob. Robert Horák** (* 30.11.1911 v Kysuckom Novom Meste), **voj. Ján Hudec** (* 11.2.1921 v Lutišiach) a **voj. Ján Jaško** (* 3.1.1928 v Zákopčí).⁴

Čs. vojaci ktorí neboli zaradení do leteckých perutí sa stali príslušníkmi 1. československej samostatnej brigády vo Veľkej Británii. Boli dislokovaní v meste Leamington až do jari 1942 a vykonávali zdĺhavý výcvik. Od 15. 5. do 23.8.1942 vykonávali obranu južného pobrežia Anglicka, koncom augusta sa brigáda presunula na východné pobrežie Anglie. Za bojovú činnosť v rokoch 1940 - 1945 bolo jednotlivým čs. letcom za statočnosť v boji v Poľsku, Francúzsku a Anglicku udelených 989 Čs. vojnových krížov a 760 čs. medailí „Za chrabrosť“, ako aj 239 radov a vyznamenaní Anglicka, Poľska a Francúzska.

Operácia Barbarossa

Dňa 22. júna 1941 začala operácia Wehrmachtu „Barbarossa“ - útok nemeckých vojsk proti ZSSR. Zároveň začala na Slovensku prebiehať skrytá mobilizácia vyhlásená prezidentom Slovenskej republiky Dr. Jozefom Tisom.⁵

Povolaných bolo 68 018 záložníkov. Do 4. júla skutočne nastúpilo 56 858 mužov. Stav armády bol 90 533 mužov. To umožnilo sformovať armádnú skupinu v ktorej bolo 50 689 osôb. V nej boli dve pešie divízie, dva delostrelecké pluky, armádne jednotky a jednotky vzdušných zbraní pod velením veliteľa armády a ministra národnej obrany gen. Ferdinanda Čatloša. Prvým útvarom slovenskej armády, ktorý prekročil hranice Slovenska a bol zaradený do zostavy nemeckých vojsk 17. armády bola Rýchla

skupina⁶, reorganizovaná na Rýchlu brigádu. Jej čelo prekročilo hranice Slovenska v priestore Duklianskeho priesmyku 24. júna 1941 o 12,45 h a druhý deň bola nasadená do bojovej činnosti. Dňa 22.7.1941 bola nasadená do boja pri Lipovci, kde utrpela značné straty na živej sile a bojovej technike, padlo aj viacero našich krajanov.⁷

Armádna skupina nebola schopná ďalšej bojovej činnosti, rozkazom na reorganizáciu slovenskej armádnej skupiny bola vytvorená Rýchla divízia⁸ pre boj na fronte a Zaistovacia divíziu⁹ pre plnenie úloh na okupovanom území Bieloruska a Ukrajiny.

Medzi príslušníkmi Rýchlej divízie bol aj **Jozef Mikovčák** (* 27.2.1912 v Turzovke), na východnom fronte pôsobil ako hudobník od 27.6.1941 do 5.5.1942. **František Kožík** z Olešnej, (* 21. 9. 1920) sa poľného ťaženia na východnom fronte zúčastnil od 26.9.1942 do 6.6.1943, službu v poli ukončil k 1.12.1943, kedy bol preložený do 1. zálohy.¹⁰

Príslušníkom letky 13 bol aj **slobodník Vincent Tkáčik** (* 20.5.1920). (78) Slúžil na letisku v Anape na Kryme, ako rádiomechanik na lietadla Me-109. Dňa 11.9.1943 zbehol s pilotom čat. Alexandrom Geričom na lietadle Messerschmitt B f 10G-4 W. Nr. 14938 (tzv. "žltá 2") a pristáli na sovietskom letisku Timošeuskaja. Zaujímavosťou je, že čat. Gerič pred dezerciou dostal Železný kríž II. triedy ako prejav uznania za dosiahnuté úspechy v spoločnom boji proti nepriateľovi. V tej dobe boli v letke zaznamenané aj ďalšie „úlety“, ale na rozdiel od iných, dezercia Geriča a Tkáčika nebola odhalená, v hláseniach boli vykazovaní ako „zostrelení nepriateľským stíhačom v priestore Novorosijsk - Galenčik“. V Žitomíre v poľnej nemocnici na internom oddelení slúžil aj náš krajan, dôstojnícky zástupca **MUDr. Viliam J. Točík** (* 18.1.1915 v Krásne nad Kysucou), synovec turzovského farára Karola Točíka. Neskôr slúžil na internom oddelení v Ovruchi, kde bol prednostom infekčného oddelenia.

Bojovej činnosti na východnom fronte sa zúčastnil aj pilot **rt. Jozef Holka** (*1917 v Turzovke.¹¹ Dňa 6.9.1943 letel s lietadlom, na palube ktorého bol minister národnej obrany gen. Ferdinand Čatloš, gen. Štefan Jurech a mjr. Hreblay. Po pristátí v Simferopole kde Čatloš a Hreblay vystúpili, let pokračoval až na letisko Saki. Pri spiatočnom lete sa po štarte v dôsledku zhoršenia počasia stalo lietadlo neovládateľné a havarovalo z výšky asi 30 metrov. Veliteľ gen. Št. Jurech, aj pilot **rt. Jozef Holka** haváriu so zraneniami prežili. Po vyliečení naďalej slúžil u SVZ.

Krajanovia v čs. vojenských jednotkách v ZSSR

Veľký počet utečencov, ktorí zbehli z armády Slovenského štátu ale aj radoví občania sa sústreďovali najskôr v Poľsku, v Malých Bronowiciach pri Krakove, v tábore v Lesznu pri Baranowiciach.¹²

V druhej polovici januára 1942, sovietsky rozhlas a tlač uverejnili mobilizačné pokyny pre Čechov a Slovákov o spôsobe prihlásenia sa do čs. vojska v ZSSR. Do jednotky vstúpil aj náš krajan **ppor. v zál. Ignác Jurišta** (*18.3.1916 vo Svrčinovci) príslušník 1. poľného pešieho práporu. Keď sa začalo s tvorbou 1. čs. samostatnej brigády,

príslušníkom tejto brigády bol aj **ppor. v zál. Ondrej Krkoška** (*20.11.1922 v Čadci) a **rtn. v zál. Juraj Janačík** (*2.2.1921 v Nesluši)

Koncom júla 1944 bolo dokončené formovanie 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Medzi príslušníkmi zboru boli aj naši krajanovia, **rtn. Andrej Klas** (*5.12.1915 v Olešnej † 16.4.1945, padol v boji vo Vrútkach), **voj. Štefan Kuzma** (*27.9.1919 v Lutini † 4.4.1945, padol v boji v Bobrovčeku), **voj. Justin Zachar** (*8.5.1920 v Starej Bystrici † 14.1.1945, padol v boji v Medzilaborciach), **voj. František Červenec** (*1921 v Podvysokej † 13.4.1945, padol pri Martine), **des. Adam Chovanec** (*22.12.1922 † 10.1.1945, padol v Sitniku), **slob. František Kožík** (*21.9.1920 v Olešnej † 30.3.1945, padol v boji v Smrečanoch), **des. v zál. Matej Pečalka** (23 - ročný z Rudinskej † 2.2.1945, padol v Smrečanoch), **pplk. v. v. Ján Kubošný** (*2.1.1921 vo Vysokej nad Kysucou), **kpt. v. v. Rudolf Mäkký** (*3.4.1921 v Nesluši), príslušník spojovacieho práporu.¹³

Na fronte dochádzalo k výraznému poklesu disciplíny a zvyšoval sa počet prechodov vojakov k partizánom.

Slob. Pavol Bebčák-Lietavský (* 1918 v Turzovke), pridelený k telefónnej ústredni. Dňa 23.11.1942 sa vzdialil od svojej jednotky, odišiel do civilného domu a zotrval tu do nasledujúceho večera. Hrozilo mu vyšetrovanie a trest a tak sa 26.12.1942 počas akcie proti partizánom rozhodol dezertovať. U partizánov bol od decembra 1942 do mája 1943, potom od nich utiekol. Zahynul za neznámych okolností v roku 1945.

Strelník Jozef Blažek (*1918 v Turzovke), zajatý 8.4.1943, pôsobil v partizánskej brigáde Čkalova u gen. Saburova.

Čat. z pov. Štefan Chovanec (*1916 v Turzovke) sa na prelome rokov 1942-1943 dostal do obce Dominky, kde sa zdržiavali partizáni. Netušil, že to bol preň osudný krok. Šťastná náhoda ho dohnala do rúk partizánky a tá ho priviedla k veliteľovi. Bol príslušníkom čs. partizánskeho oddielu, blízkym spolupracovníkom a spolubojovníkom stotníka Jána Nálepku.

Strelník Lukáš Korček (*1919 v Turzovke), 10.6.1943 zbehol od jednotky v Slavečne, pôsobil u partizánov v jednotke gen. Saburova.

Strelník Ján Golis (*1922 v Turzovke), bol príslušníkom ilegálnej skupiny Rusa E. N. Kuškova. Spolu s čatníkom v zál. Andrejom Gombalom dodávali strelivo a výbušniny partizánom, v noci zo 14. na 15.7.1943 zbehol z posádky Minsk.

Melicher Tarabač (*1913 v Turzovke) sa dňa 14.9.1943 vzdialil od posádky v Slucku, odcudzil guľomet so zásobníkmi a odovzdal ho partizánskej skupine Berija. Dňa 17.9.1943 odišiel z posádky Gartneri v Slucku k partizánskej brigáde Kaledu v Minskej oblasti u gen. Saburova. Zahynul 19.4.1944 na Slovensku u 1. Stalínovej partizánskej brigády.¹⁴

V januári 1945 boli jednotky 1. technickej divízie postupne nasadzované na výstavbu obranných postavení v priestore severozápadne od Bakonského lesa. Na konci marca 1945, keď sa väčšina jednotiek divízie nachádzala v priestore miest Pápa a Tét, padla časť jednotiek divízie do zajatia Červenej armády. V tle 3. ukrajinského frontu potom vykonávali rôzne pomocné práce pre sovietske vojská. Po skončení vojny boli príslušníci týchto jednotiek odtransportovaní ako zajatci do Ruska.

Zvyšok divízie ustupoval do Rakúska, kde na konci vojny tiež padol do sovietskeho zajatia a na začiatku druhej polovice mája 1945 bol sústredený vo Viedenskom Novom Meste, odkiaľ bol odtransportovaný na Slovensko.

Účasť na bojoch v Taliansku

Reorganizácia 2. pešej divízie v zmysle rozkazu Hlavného veliteľstva nemeckej brannej moci z 10. októbra 1943 na technickú brigádu mala zabezpečiť, že zbrane a technika spolu s najnutnejším personálom odídu na Slovensko. Formovanie technickej brigády skončilo 25. októbra a potom už nasledoval jej presun na stavebné úlohy za frontom v Taliansku. Medzi príslušníkmi technickej brigády boli aj **čat. Štefan Malík** (* 10.8.1921 v Turzovke), **des. Ján Michalisko** (* 30.10.1921 v Turzovke) a **voj. Štefan Valigura** (* 14.7.1921 v Turzovke.)^{15 16} Presun technickej brigády z Bieloruska sa uskutočnil vlakom po osi Varšava – Opel – Goerlitz – Mníchov – Norimberg – Brener – Ravenna. Druhá technická brigáda mala k 1.11.1943 približne 3000 vojakov a dôstojníkov. Jej úlohou bolo stavať opevnenia pre hitlerovské vojská v priestore juhovýchodne od priestoru Ravenna – Cervia - Cesenatico. Technická brigáda zotrvala v priestore Ravenna - Cesenatico vyše mesiaca.

Od začiatku pobytu v Taliansku do vypuknutia SNP zbehol 223 príslušníkov tejto divízie, nakoniec ponechanej na pospas osudu. V dňoch 22.-29.11.1944 sa presunula do priestoru Piacenza – Pavia - S. Angelo a ten sa stal najdôležitejším miestom odbojovej činnosti slovenských vojakov v Taliansku. Zásadná zmena nastala po vypuknutí SNP. Vojaci, ktorí padli do zajatia, boli odtransportovaní do Talianska. Mužstvo zo Slovenska bolo neozbrojené, otrhané a väčšinou v civilnom oblečení. Dňa 18.3.1945 prešla k talianskym partizánom prvá väčšia skupina príslušníkov divízie a následne ďalších 60 dobrovoľníkov. Tu prešiel na stranu partizánov u dediny Zerbo aj vojak Štefan Valigura. K partizánom prešli aj ďalší naši krajanovia. Dňa 25.4.1945 vypuklo v Taliansku národné povstanie. V bojoch proti ustupujúcim nemeckým vojskám významne prispeli aj slovenskí partizáni, hlavne pri útoku na pevnosť Monte Beccaria, v boji o Stradellu, San Nicolo a Piacenzu, oslobodenú 29.4.1945. Tu vynikol medzi inými aj **vojak Štefan Valigura, keď ako prvý vnikol do ulíc opevnenej Piacenze**. Dňa 2.5.1945 keď do Milána vstúpili prvé tankové kolóny Spojencov sa čs. Národný výbor v Miláne aj so štáбом 1. čs. divízie dali plne k dispozícii Spojencom. Prvý transport 1. čs. divízie odišiel 25.7.1945 z Verony, cesta do Bratislavy trvala takmer týždeň. Povstania v severnom Taliansku sa zúčastnilo do 2000 bojovníkov, príslušníkov 1. čs. divízie.¹⁷

Slovenské národné povstanie

Okolnosti vzniku a priebehu SNP sú čitateľovi dostatočne známe, menej však už skutočnosť, že do bojov proti povstaleckej armáde a občanom ktorí pomáhali

vojakom a partizánom sa zapojila aj protipartizánska skupina „Edelweis“. Velil jej kpt. Nižňanský a v mennom zozname príslušníkov sme našli aj Turzovčanov **Antona Koristu** (* 24.6.1924) a **Štefana Virca** (* 24.12.1924 v Dlhom Poli).¹⁸

Rezistencia občanov Turzovky a jej okolia začala už v rokoch 1939 - 1940 činnosťou ilegálneho charakteru a rozširovaním letákov. Do protifašistického odboja sa zapojil aj **ppor. Ondrej Zimka** (* 30.11.1907 v Turzovke † 27.7.1996) a jeho bratia Rudolf Zimka a František Zimka. Zakladali „Jánošíkovské družiny“ a vykonávali spravodajskú činnosť. Vedúcim skupiny bol Černek z Potočkov. Za túto činnosť boli bratia **Rudolf a František Zimkovci spolu s Rudolfom Jašíkom** (* 2.12.1919 v Turzovke † 30.7.1960) väznení v Ilave. Ondreja Zimku zachránilo od väzenia upozornenie turzovských gardistov a tak odišiel do Pov. Bystrice. Pred vypuknutím SNP pracoval v Rybárpoli a tam nadviazal kontakty s dôstojníkmi ružomerskej posádky od ktorých dostával zbrane a nosil ich do Turzovky na prípravu povstania. Na jar roku 1944 boli v Hrošovej hore na Podvysokej objavení štyria sovietskí partizáni - Genadij Goročov z Novosibírsku, Vladimír Lebedev z Altajského kraja, Nikolaj Skotnikov zo Záporožia a Ilja Dergačev z Voronežskej oblasti. Dvaja z nich padli v bojoch na Riečnici. Do tohoto priestoru boli vysadení ako spravodajcovia.. Do Turzovky – Hlineného k Zimkovcom ich priviedol Smižik z Podvysokej. V Hlinenom sa zdržiavali až do začiatku SNP a aj keď v Turzovke v dome u Dlhopolčeka sídlilo Gestapo a Turzovka ako pohraničná obec na hranici s Protektorátom Čechy a Morava, nikto ich neudal. V noci Rusi chodili na Bednársku, kde mali zemlianku a rádiostanicu. Tesne pred vypuknutím SNP, keď hrozilo, že ich zatknú, v tejto zemlianke aj bývali, starala sa o nich manželka furmana Gažíka. Stravovať a šatiť štyroch chlapov bolo veľmi náročné. V tejto činnosti pomáhali finančne mnohí z dediny, medzi inými aj MUDr. Adolf Staneček. Partizán por. Ondrej Zimka pôsobil v partizánskej skupine kpt. Beľavského v oddieli Niščimenka. Po potlačení SNP sa u Zimkov skrývali dvaja vojaci príslušníci 1. čs. armády na Slovensku.^{19 20} V protifašistickej činnosti sa angažovali aj Štefan Čuboň (* 1908 v Turzovka), Ján Okuliar, a Rudolf Zinko. Neskôršie sa pridali Štefánia Dorociaková, Ján Dorociak-Podlipan (* 1907 v Turzovke, Šimon Janešík (* 1901 v Dlhom Poli), Jozef Tudík a od roku 1943 aj František Cvinček.²¹ Skupina vydávala noviny Hlas ľudu a vykonávala spravodajskú činnosť. Vytvorila svoje vedenie, na jeho čele bol **por. Ján Dorociak – Podlipan**.

V lete 1943 vznikla ďalšia ilegálna skupina v ktorej boli **Pavol Štefanka** (* 1924 v Turzovke), **Rudolf Štefanka** (* nar. 1920 v Turzovka), **Štefan Čuboň** (* 1908 v Turzovke), **Rudolf Řezníček** (* 1913 v Jasennej), **Štefan Krištofik** (* 1920 v Turzovke), **Štefan Štefanka** (* 1912 v Turzovke), **Milan Štefanka** (* 1926 v Turzovke), **Milan Horský** (* 1923 v Turzovke), **Peter Kotyra** (* 1915 v Čadci) a **Eda Gavor** (* 11.11.1910 v Ostrave). Skupina mala spojenie s por. Viktorinom zo Žiliny a s ilegálnou organizáciou v Baťovanoch. V júli 1944 vznikol v Turzovke **ilegálny Revolučný národný výbor**, ktorého predsedom bol **Ján Dorociak-Podlipan**, podpredsedom **Štefan Čunoň**, tajomníkom **František Cvinček** a pokladníkom **Jozef Tudík**. Členmi RNV boli **Šimon Janešík, Štefan Dorociak** (* 1904 v Turzovke), **MUDr. Adolf Staneček, František Janiš, František Tunák, Štefan Štefanka a Jozef Hanzel**. Dňa 29.8.1944 prišli zo Žiliny

Turzovčania **Koiš a Korček** a oznámili začiatok SNP. Veliteľ skupiny Ján Dorociak – Podlipan vydal rozkaz k rozdeleniu zbraní. Členovia skupiny obsadili železničnú stanicu, poštu a križovatky ciest. K SNP sa pripojila aj žandárska stanica s veliteľom Michalom Terekom. Stanica dala k dispozícii všetky zbrane a materiál. K ním sa pripojil aj oddiel finančnej stráže so Suppekom aj žandári z colnice na Barani s jej veliteľom Bederkom. **Michal Terek, Pavel Plaskura** (* 1913 v Turzovke) a **František Cisárik** podmínili most cez rieku Kornicu v Klokočove. Čata v čele s Rudolfom Štefankom a Michalom Terekom odišla k protektorátnej hranici s cieľom očakávať príchod nemeckých okupačných vojsk, tie však prišli 30.8.1944 od Čadce. Skupina 30 mužov s por. Jánom Dorociakom – Podlipanom (nezvestný od 28.10.1944) odišla do priestoru Semeteša. Nadviazala spojenie s II. partizánskou brigádou gen. M. R. Štefánika a jej 5. oddielom v Kunerade , ktorá mala 113 členov. Medzi nimi bol **Rudolf Jašík** (komisár oddielu, pôsobil aj v Hornonitrianskej partizánskej brigáde), **Rudolf Štefanka** (v jednotke od 29.8.1944 zástupca veliteľa V. oddielu, od 28.10.1944 do 2.2.1945 veliteľ oddielu, ranený, od 2.2.1945 v zajatí v koncentračnom tábore Mauthausene, vrátil sa 6.6.1945), **František Kračala** (veliteľ roty, pôsobil aj v partizánskych jednotkách Rodina a kpt. Bielavského), **Rudolf Řezniček** (veliteľ roty, pôsobil v partizánskych jednotkách Rodina a kpt. Bielavského, v bojoch bol ranený), **Štefan Čuboň** (komisár roty, pôsobil aj v jednotke kpt. Niščimenka), **Štefan Dorociak** (komisár roty, pôsobil v jednotke kpt. Niščimenka), **Štefan Štefanka** (zásobovateľ oddielu, pôsobil aj v partizánskych jednotkách Rodina a kpt. Niščimenka), **Milan Štefanka** (spravodajca oddielu, bol tiež príslušníkom Hornonitrianskej partizánskej brigády, v bojoch dvakrát ranený, †1979), **Šimon Janešík** (spravodajca oddielu, padol do zajatia, väznený v koncentračnom tábore Mauthausen), **Milan Horský** (spravodajca oddielu, pôsobil aj v partizánskej jednotke Rodina, bol ranený), **Peter Kotyra** (spravodajca oddielu. dostal sa do zajatia), **Pavol Štefanka** (veliteľ čaty), **Bertin Kollárik** (*1910 v Čadci, veliteľ čaty), **Ján Dodek** (* 1919 v Turzovke, veliteľ čaty, pôsobil aj v jednotkách Rodina a kpt. Niščimenka), **Štefan Janošec** (* 1915 v Turzovke, veliteľ čaty, zajatý a zavraždený, našiel sa v hromadnom hrobe), **Štefan Krištofík** (* 1920 v Turzovke, bol aj príslušníkom jednotky Rodina), **Leopold Šurab** (* 1919 v Trnave), **Aloiz Hajduk** (* 1915 v Rakovej, dostal sa do zajatia), **Jaromír Lehký** (* 1919 v Kunčičkách, zajatý a väznený v Mauthausene, vrátil sa 6.6.1945), **Jozef Michalisko** (* 1903 v Turzovke, pôsobil aj v jednotke kpt. Niščimenka), **Pavel Plaskura** (* 1913 v Turzovke, bol zajatý a zavraždený gestapom), **Vincent Jendrisek** (* 1911 v Dlhom Poli, zastrelený Nemcami), **Pavel Krajíček** (* 1925 v Dlhom Poli, pôsobil v jednotke Vysoké Tatry, padol v boji pri Ružomberku), **Vincent Staník** (* 1924 v Turzovke, zajatý a nezvestný), **František Stolárik** (* 1924 v Turzovke, zajatý a nezvestný), **Ondrej Stopka** (* 1925 v Turzovke, bol v zajatí), **Gabriel Siláš** (* 1922 vo Vysokej nad Kysucou, bol v zajatí), **Pavel Valášek** (* 1900 vo Veľkej Bytči), **Jozef Šimčisko** (* 1900 v Čadci, bol aj členom partizánskej jednotky Kanalenko), **Štefan Vojvodík** (* 1913 v Rakovej), **František Sihelník** (* 1913 v Čadci), **Ondrej Kubalík** (* 1913 v Čadci), **Ladislav Novotarský** (* 1885 v Čadci, bol zajatý a zavraždený gestapom), **Jozef Pastorek** (* 1920 v Čadci, bol v zajatí), **Demeter Golis** (* 1913 v Zákopčí, bol v zajatí), **Pavel Repčík** (* 1915 v Zákopčí, bol aj v Čs.part. brigáde), **Pavel Čuboň** (* 1915 v Turzovke), **Vladimír Pastorek** (* v Kunčičkách), **Ján Machalík ml.** (* v Císařově pri Přerově), **Jozef Štefanka** (* 1922 v Turzovke), **Slavomír Škuřavík** (* 1920 v Dlhom

Poli, zastrelený), **Ondrej Kuchárik** (* 1919 v Turzovke, spojka oddielu), **Jozef Kuchárik** (* 1917 v Turzovke, spojka oddielu), **Jozef Čuraj** (* 1919 v Turzovke, spojka oddielu), **František Dorociak** (* v Turzovke, spojka oddielu), **Štefania Dorociaková** (spojka oddielu, väznená gestapom), **Ján Chovanec** (* v Turzovke), **Štefan Dorociak ml.** (* 1919 v Turzovke), **Jozef Holouš** (* vo Veľkých Karloviciach), **Eda Gavor** (* 11.11.1910 v Ostrave.²²

Príslušník ČA odviedol zo Semeteša oddiel 85 partizánov do Kuneradu. V priestore Malej Fatry boli nasadení do boja. Prvé bojové stretnutia medzi nemeckými oddielmi a partizánmi sa uskutočnili 30.10.1944 v Hlaviciach a v Kline. Pri prestrelke padli dvaja Rumuni, príslušníci nemeckých okupačných síl a dvaja partizáni. Boli pochovaní na Hlaviciach pri Kríži. Pri prestrelke v Turzovke na Vyšnom Konci 4.11.1944 padol partizán **Vincent Huduška z Dlhého Poľa -Turkov.**²³

Piaty oddiel II. partizánskej brigády M. R. Štefánika okrem bojových stretov s jednotkami Wehrmachtu, SS a Gestapa odzbrojil žandárske stanice v Turzovke, Dlhom Poli, Vysokej nad Kysucou, Staškove, Nesluži a Veľkom Rovnom. Poškodzovali železničnú trať, prepadávali autokolóny. Vykonávali prieskum a zabezpečovali presuny a vyzbrojenie partizánov z Čiech a Moravy ako aj ruských zajatcov k jednotkám v Kunerade a do Zázrivej.²⁴

Do aktívneho odporu sa zapojili aj

des. Alexander Čuboň (* v Turzovke), príslušník I. taktickej skupiny „Kriváň“

Ferdinand Dvorín (* 10.3.1901 v Turzovke † 29.3.1970 v Bratislave), po roku 1938 bol za ilegálnu činnosť viackrát väznený, zapojil sa do protifašistického hnutia

Samuel Dvorín (* 10.3.1901 v Turzovke † 29.5.1975 v Bratislave, účastník protifašistického odboja, päťkrát väznený v Ilave, účastník SNP, príslušník partizánskeho oddielu Zarubežnyj

Pavel Kriščak (* 19.7.1922 v Turzovke), počas 2. svetovej vojny bol v zajateckom tábore v Rakúsku

por. útoč. vozby Ondrej Galuščák (* 21.7.1915 v Turzovke), Pred vypuknutím povstania bol vyslaný pplk. gšt. Jánom Golianom na akcie k partizánom ako spojovací dôstojník s partizánmi

Šimon Jančík (* v Turzovke – Klokočove) ako príslušník delostreleckého pluku 11 v Žiline bojoval pri obci Mošurovce kde bol ranený^{25 26}

Jozef Hnitka (* 15.2.1913 v Turzovke – Hlinenom † 23.4.1992 v Čadci, účastník SNP, za ilegálnu činnosť bol väznený v Ilave.

Turzovčania, čo sa už nevrátili ...

Partizánsky veliteľ, poručík **Ján Dorociak - Podlipan** (* 8.2.1907 bol zastrelený 10.10.1944 v Kolároviach a nájdený v Petroviciach. Iný údaj uvádza dátum 5.10.1944 a miesto Pančava²⁷

Ondrej Furdan (* 30.10.1908), bol zastrelený 29.8.1944 v Žiline na strážni železničného mostu

František Holka (* 9.5.1921), padol 1.9.1944 vo Vrútkach

Štefan Janošec (* 11.12.1911), padol 16.1.1945 v Starej Bystrici
Ondrej Kubačka (* 14.4.1913), padol 25.9.1944 v Dolnej Štubni iný údaj uvádza, že padol v októbri 1944 pri Čremošnom
Filip Marec (* 5.5.1921), padol v boji 1.9.1944 v Kys. N. Meste
Emil Marišek (* 1925), padol 5.10.1944 v Banskej Bystrici
František Stolárik (* 1923), padol r.1944 v Banskej Bystrici
Štefan Trlík (* 19.8.1913), padol v Žiline 7.12.1944, iný údaj udáva, že bol v roku 1945 ilegálnym pracovníkom prezradený Nemcom, chytený a zavraždený v Žiline, nájdený v spoločnom hrobe
František Vyšinský (* 1925), padol v boji 21.9.1944 pri Malom Čepčine
Michal Hadžurik (*12.11.1923), príslušník partizánskej jednotky „Veža“, padol pri obci Chliviščany - Bystrý Jarek 29.8. -11.11.1944
Rudolf Cisárik (* 1912), Po vypuknutí SNP bol poľným četníkom pohotovostného oddielu v Nižnom Šebeši, padol v boji pri Čremošnom 25.9.1944
Ján Čuboň (*4.4.1908), 21.3.1945 velil partizánskemu prepadu na 170 člennú maďarskú jednotku vo Veľkom Rovnom, 4.4.1945 nacistami odvečený na neznáme miesto a popravený
Pavol Holena (* 1916), padol 29.4.1945 v Turzovke
Štefan Jendrisek (* 1917), padol 5.12.1944 v Turzovke
Peter Ježí (* 14.6.1899), náhodne zastrelený Nemcami 1.5.1945
Pavol Madaj (* 2.2.1927), otrávený jedom 3.4.1945 v Turzovke
Jozef Malíček (* 2.7.1922), nezvestný
Jozef Matejka (* 12.3.1929), zabitý mínou 6.5.1945 v Turzovke
Pavel Plaskura (* 24.6.1908), padol 7.12.1944 v Turzovke
Vincent Staník (* 6.5.1924), padol 17.1.1945 v Turzovke
Jozef Stopka (* 30.3.1885), náhodne zastrelený 2.5.1945
Pavol Tuhovčák (* 11.8.1923), zastrelený 30.10.1944 v Turzovke

Svoje miesto v histórii majú aj Turzovčania, uvedení na pamätnej tabuli pred kostolom, na Pomníku padlým:

Pavol Boháčik, Jozef Cudrák, Veronika Čagalová, Rudolf Ďurina, Ján Ferenčak, Jozef Gacík, Anton Holka, Pavol Hruška, Jozef Hochfelder, Anton Jantošík, Jozef Kantorík, Anton Komoráš (tragický zahynul), Štefan Kaňkovsky, Pavol Krajíček, Šilian Kyčprka, Ondrej Mudrík, Ondrej Paluch, Pavol Plaskura, Alfréd Prikryl, Jozef Šmira, Ján Staník, Ján Šteiniger-Bojda, Jozef Šteiniger, Anna Staňová, Ľudovít Strkáč, Ján Strkáč, Anna Tuhovčaková, Ľudovít Valášek, Ján Macho, Jozef Zabavík.

Vojnové časy zastihli Turzovčanov aj **v aktívnej službe v armáde Slovenskej republiky:**

por. kanc. Jakub Hnidka (* 16.7.1898)
por. hosp. František Barčák (* 19.4.1900)
por. let. Ladislav Jaroš (* 25.9.1917)
zvk. del. Jozef Paluch (* 25.3.1893)

rtk. stav. Rudolf Bogáň (8.4.1909)

rtk. spoj. Ján Muška (* 9.8.1914)

rtk. kanc. spr. Pavel Stolárik (* 31.10.1915)

Jozef Tunák (* 12.5.1907 v Turzovke † 18.8.1997 v Ružomberku), od r. 1937 príslušník Finančnej stráže v Oravskej Lesnej

Uvedené miesta bojov i miesta večného odpočinku Turzovčanov nech sú pre nás aj pre budúce generácie miestami piety. Nech sú aj mementom, aby sa hrôzy vojny už nikdy neopakovali.

Čeť a sláva tým, ktorí bojovali za vlasť, slobodu a demokraciu a obetovali to najcennejšie – svoje životy.

PRAMENE A LITERATÚRA

- ¹ Baka, Igor.: Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku. V H Ú Bratislava 2006.
- ² Kalendár slovenského vojska 1943 – Padli za vlasť s. 55 – 80.
- ³ Dlhopolčeková, Emília, Ing.: Pavol Kudláč, kpt. vojenského letectva Royal Air Force – RAF. In: Informačný bulletin č. 1 12 / 1999 s. 4, Spolok priateľov Turzovky.
- ⁴ V H A Praha.:Zoznam príslušníkov čs. vojska na Západe 1939 – 1945, knihy AE – TŽ.
- ⁵ Katreba, Zoltán.: Skrytá mobilizácia na Slovensku v roku 1941. In: Vojenská história roč. 4 č. 3 – 4 / 2000 s. 87 – 100.
- ⁶ Dejiny SNP 1944. Encyklopédia odboja a SNP 1 – 5 zväzok. Nakladateľstvo Pravda 1984.
- ⁷ Klubert, Tomáš.: Boj pri Lipovci. In: Vojenská história, roč. 7 č. 1 / 2003 s. 15 – 35.
- ⁸ Bystrický, Jozef.: Rýchla divízia na východnom fronte v roku 1942. In: Vojenská história roč. 5 č. 1 / 2001 s. 40 – 65.
- ⁹ Bystrický, Jozef.: Zaisťovacia divízia na okupovanom území Ukrajiny a Bieloruska / september 1941 – november 1942. In: Vojenská história roč. 3 č. 4 / 1999 s. 29 – 60.
- ¹⁰ Tamtiež.: slob. František Kožík z Olešnej, slobodník Vincent Tkáčik z Turzovky- č. 13, 12 / 2005 s. 6,7.
- ¹¹ Tamtiež.: Vojenský pilot Jozef Holka. č. 6, 7 / 2002 s. 9.
- ¹² Vaněk, Oldrich.: Účasť Slovákov v začiatkoch protifašistického odboja v Poľsku / marec – september 1939. In: Vojenská história roč. 1 č. 2 / 1997 s. 18 – 31.
- ¹³ V H A Trnava.:Zoznam príslušníkov . čs. A Z v Z S SR evid. do r. 1975.
- ¹⁴ Lacko, Martin.: Dezercie a zajatia príslušníkov zaisťovacej divízie v ZSSR v rokoch 1942 – 1943. Ústav pomäti národa. Vydavateľstvo Michala Vaška 2007.
- ¹⁵ Korený, Jozef.: Turzovskí rodáci v protifašistickom odboji v Taliansku. čat. Štefan Malík, des. Ján Michalisko.Informačný bulletin č. 4, 7/ 2001 s. 7,8,9.
- ¹⁶ Tamtiež.: čat. Štefan Malík, Štefan Valigura – posledný z trojice. č. 5, 12 / 2001 s. 3, 4.
- ¹⁷ Štefanský, Václav.: Slovenski vojaci v Taliansku 1943 – 1945. M O - VIA Bratislava 2000.
- ¹⁸ VHA Bratislava .: Šk. č.94,fond 855,Inv. č . 533 Personálna oblasť, M NO – KS Čj. 070951.17/ 63, 9. 3 .1963 a V 2 V O Čj. 035996/K O – 1963 27.6.1963 – Odňatie vojenských hodností .
- ¹⁹ Lacko, Richard PhDr.: Turzovka v rokoch 1939 – 1945. In: Turzovka 1598 – 1998 s. 108 – 122.
- ²⁰ Zimka, Ondrej III.: Ondrej Zimka II. 1907 – 1996 Turzovka – Pod Dubkami,. Magma Čadca 2006.
- ²¹ Gajdičiar, Ivan., Gacík, Milan, PhDr, Paštrnák, Ladislav Mgr.: Turzovka 1598 – 1998. Nadácia 400 rokov Turzovky v roku 1998. NADAS – AFGH, s.r.o., Vrútky.
- ²² Zoznam príslušníkov partizánskej jednotky V. oddiel, II. brigády M. R. Štefánika, veliteľ brigády mjr. Popov. Zoznam vyhotovil kpt. Rudolf Štefanka v Bratislave 31. 10. 1947. Okresná pobočka Zväzu slovenských partizánov v Čadci potvrdila správnosť podpisu zoznamu dňa 6. 11. 1947.Zoznam poskytol MUDr. Milan Štefanka, Kysucké Nové Mesto/ syn Ing. Milana Štefanku,Csc/ pozn. J. K.
- ²³ Gajdičiar, Ivan., Gacík, Milan, PhDr, Paštrnák, Ladislav Mgr.: Turzovka 1598 – 1998. Nadácia 400 rokov Turzovky v roku 1998. NADAS – AFGH, s.r.o., Vrútky.
- ²⁴ Zoznam bojových akcií partizánskej jednotky V. oddiel, II. brigády M.R.Štefánika, veliteľ brigády mjr. Popov. Zoznam vyhotovil kpt. Rudolf Štefanka v Bratislave 31. 10.1947. Okresná pobočka Zväzu slovenských partizánov v Čadci potvrdila správnosť podpisu zoznamu dňa 6. 11. 1947.Zoznam poskytol MUDr. Milan Štefanka, Kysucké Nové Mesto/ syn Ing. Milana Štefanku,Csc/ pozn. J. K.
- ²⁵ V H A Bratislava: Zoznam padlých partizánov .
- ²⁶ V H A Bratislava.: Osobné karty voj. z pov. a dôstojníkov Slovenskej armády 1939 – 1945.
- ²⁷ V H A Trnava.:Petraš, Jozef, Dr.: Zoznam občanov ČSR a zahraničných bojovníkov, ktorí položili životy v boji proti fašizmu počas II. svetovej vojny.